

Percepció de les esportistes del seu tracte mediàtic

Judit Martínez-Abajo^{1*}, María-Teresa Vizcarra¹ i Gema Lasarte²

¹Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Plàstica i Corporal, Universitat del País Basc / Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU), Espanya

²Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura, Universitat del País Basc / Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU), Espanya

Citació

Martínez-Abajo, J., Vizcarra, M.-T., & Lasarte, G. (2020). How do Sportswomen Perceive the Way they are Treated in the Media?. *Apunts. Educación Física y Deportes*, 139, 73-82. [https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.\(2020/1\).139.10](https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.(2020/1).139.10)

Resum

Aquest estudi pretén conèixer la percepció de les dones esportistes d'elit el tracte mediàtic que els mitjans de comunicació donen a les seves carreres esportives i a l'esport femení en general. Són esportistes que trencant amb els estereotips de gènere han estat capaces de traspasar barreres i arribar a la cúspide en els seus respectius esports. La finalitat d'aquest treball és la de comprendre i interpretar una realitat social concreta, la de les esportistes d'elit; buscant identificar els significats que elles donen a la representació mediàtica que es fa de l'esport, expressant com es van construir les seves carreres esportives i la seva identitat com a esportistes, i el tractament que han percebut de la premsa. S'han realitzat 19 entrevistes i 3 grups focals amb dones esportistes d'alt nivell. Els resultats mostren que les dones perceben un tracte diferenciat respecte als homes i que se senten invisibilitzades i jutjades baix estereotips lligats a la bellesa, a la falta d'habilitat o la falta d'interès de les seves competicions, denunciant que els seus èxits tenen menor visibilitat que les derrotes dels seus companys masculins. Les conclusions destaquen la necessitat que tenen les esportistes de canviar els usos periodístics per a no sentir-se invisibilitzades, menystingudes, ni cosificades, i que, al seu torn, siguin un model per a les nenes.

Paraules clau: mitjans de comunicació, esportistes d'elit, gènere, invisibilitat i violència mediàtica

Editat per:
© Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Institut Nacional d'Educació
Física de Catalunya (INEFC)

ISSN: 2014-0983

*Correspondència:
Judit Martínez-Abajo
juditmaab@hotmail.com

Secció:
Dona i esport

Rebut:
20 de setembre de 2018

Acceptat:
17 de juliol de 2019

Publicat:
1 de gener de 2020

Introducció

En aquest treball s'abordaran els diferents aspectes que contribueixen a la configuració d'una imatge mediàtica estereotipada de la dona a través de les veus de les esportistes. Les recerques revisades deixen patent que, la manera en què les dones apareixen representades en els mitjans de comunicació permet parlar d'una nova violència de gènere, la violència mediàtica (Alfaro et al., 2011; Angulo, 2007; Buchón, Molina i Martínez-Baena, 2017; Irazusta et al., 2010; Aspic-Comunicación, 2016; Robles, 2012; Sainz-de-Baranda, 2013). Es tracta d'una violència visual que sincretitza diferents maneres de representar la dona, com a objecte de desig, omesa, subjecte passiu de l'actualitat política, o amb una imatge estereotipada de la dona com a víctima o guardiana de la casa, conformant la imatge de la dona actual. Una imatge molt allunyada de la que projecten les lleis d'igualtat.

S'ha trobat legislació entorn de la violència mediàtica en la Llei 26485 argentina sobre la prevenció, sanció i erradicació de la violència contra les dones, promulgada a l'abril de 2009, que aspira a eliminar la discriminació entre dones i homes en tots els ordres de la vida, afirmant en particular el dret de les dones a una vida sense violència. Aquesta llei fa referència al final de violència mediàtica, i la defineix com una de les modalitats en què es manifesta la violència simbòlica, entesa com la publicació d'imatges estereotipades a través de qualsevol mitjà de comunicació. Aquesta llei fa al·lusió a les injúries, difamacions, discriminacions, humiliacions o atemptats contra la dignitat que reben les dones, "com així també la utilització de dones, adolescents i nenes en missatges i imatges pornogràfiques, legitimant la desigualtat de tracte" (Llei 26485, 2009, art.4). Es cosifiquen les dones "quan es visualitza el cos femení com a objecte consumible, al qual se li nega subjectivitat, voluntat i acció, i es fomenta una sexualitat masculina basada en la dominació i en la violència simbòlica" (Chaher, 2012, pàg. 1707). La violència simbòlica reproduceix dominació i desigualtat naturalitzant la subordinació de la dona en la societat i es transmet de manera subtil en els mitjans de comunicació, (Bourdieu, 2000; Gabarra, 2011).

Es podria dir que són micromasclismes que també es veuen en els estudis universitaris (Corsi, 1995; Serra Payeras et al., 2019), pràctiques de dominació masculina l'objectiu de la qual és mantenir el domini sobre la dona i resistir a l'augment de poder de les dones. Són efectius i minven l'autonomia de les dones, passen desapercebuts i ratifiquen l'ordre social (Bosh i Ferrer, 2002; De-Miguel, 2015). Aquesta violència mediàtica compleix una funció de reforç i reproducció del sistema de desigualtat sexual, doblegant la voluntat de les

dones i així, Osborne (2009, pàg. 57) afirma que "la desigualtat suposa violència" i l'amenaça de la violència es transmet tant al cinema i la televisió, com en els acudits i floretes.

Els mitjans de comunicació s'han convertit en una de les grans barreres que impedeixen el canvi real, s'han erigit en guardians del patriarcat ja que "els mitjans de comunicació són, actualment, els encarregats de repetir fins a l'extenuació els estereotips sexuals" (Varela, 2013, pàg. 305). Ofereixen elements per a construir la percepció de la realitat; brinden models, normalitzen pautes de comportament i atorguen estatus a les persones i les institucions, legitimant l'ordre social existent (Marín i Ganzabal, 2011; Rubio, 2009).

Les esportistes a través dels mitjans de comunicació haurien de ser el model en el qual es poguessin mirar les nenes des de l'escola. Però el tractament que els mitjans de comunicació donen a la dona sol estar limitat per estereotips de gènere, i no sempre es correspon amb la realitat. Els mitjans reflecteixen una realitat esbiaixada, només reflecteixen un percentatge molt petit de l'esport femení, que serveix per a legitimar el *statu quo* dels homes (Funkhouser, 1973).

La no presència de les dones les converteix en invisibles; l'absència porta oblit i desconeixement; el que no es veu no s'aprecia, allò que no apareix en la premsa no succeeix, no existeix (López, 2005). La informació esportiva se centra en els homes i oblidada a les dones (Alfaro et al., 2011), relegant-les a ciutadanes de segona categoria. La massiva difusió d'imatges no igualitàries influeix en les seves expectatives i també en les dels homes, col·laborant en el manteniment de les desigualtats de gènere i en la construcció de la identitat de les nenes. El *Codi Deontològic Europeu de la Profesió Periodística* vigent durant els últims 25 anys recull que:

Els mitjans de comunicació poden reduir la bretxa que existeix en l'esport oferint informació sobre les dones concorde a la seva vàlua i mereixement. Visibilitzant-les donarien a nenes, adolescents i dones de qualsevol edat la possibilitat de tenir un model esportiu en el qual veure's reflectides (Núñez, 1993, pàg. 1).

Els mitjans de comunicació presenten una esportista amb més atractiu físic que èxits esportius (Fink i Kentsicki, 2002), se la retrata com a objecte sexual o com a mare o esposa. Poques vegades apareixen en les imatges i textos com a protagonistes actives i positives, apareixen més com a agents passius a l'ombra de l'home, o com a víctimes d'una desgràcia (Marín i Ganzabal, 2011).

El món digital es presenta com una alternativa. La presència de les dones en la xarxa ha augmentat molt

en els últims anys (Robles, 2012). En els mitjans de comunicació electrònics hi ha més igualtat, i aquests han estat determinants per a donar a conèixer l'esport practicat per les dones. Gràcies a les xarxes socials la difusió de l'esport femení s'ha vist incrementada, i el nombre de webs específiques continua creixent. És important reflectir en els mitjans de comunicació una imatge positiva de les esportistes, diversificada, exempta d'estereotips de gènere i com a models d'èxit personal, professional i social, perquè aquest serà el mirall en el qual es mirin les nenes des de les escoles (Angulo, 2007; Vega i Ábalos, 2016). En aquest estudi es pretén donar veu a les dones esportistes, i indagar sobre la imatge que les esportistes perceben en els mitjans de comunicació, i més concretament:

- Analitzar el tipus de tractament percebut en la premsa: si van percebre sexisme o estereotips de gènere.
- Comprendre la força de la informació mediàtica, si aquesta ha condicionat la seva vida com a esportistes d'elit.

Metodologia

L'estudi es va enfocar des d'una perspectiva qualitativa, ja que qui investiga se submergeix en el context i desitja anar més enllà de la comprensió dels fets. Només a partir de la comprensió dels processos i els significats es van poder impulsar accions que ajudessin a comprendre els canvis que es necessitaven en cada context social. Es van buscar les respostes en la praxi de tal manera que les persones van poder expressar-se lliurement amb accions intencionals i metodològiques (Flick, 2014; Barbour, 2013). Així mateix, es desitjaven impulsar processos de reflexió entorn del sexisme i la violència simbòlica perquè es prengué consciència del que les dones esportistes van percebre dels mitjans de comunicació.

Participants i instruments per a la recollida d'informació.

Es van realitzar 19 entrevistes en profunditat a esportistes d'elit i 3 grups focals. Les esportistes entrevistades van ser 7 d'Àlaba i 7 de Guipúscoa, 4 de Biscaia i 1 de Navarra. Quant a la modalitat esportiva practicada van ser 3 futbolistes, 3 pilotaris, 2 d'handbol, i una esportista en karate, lluita, cúrling, atletisme, handbol, *sokaitira* (joc d'estirar la corda), ciclisme, triatló, surf, automobilisme, esquí i rem. Van ser esportistes amb grans resultats, que competien en competicions internacionals de màxim nivell en els seus respectius esports, i fins i tot la majoria van assistir a jocs olímpics (JO). En els

grups focals van participar 16 persones en tres grups de pilota basca, rem i futbol respectivament. Un total de 33 esportistes van donar veu a aquesta recerca. El propòsit de les entrevistes en profunditat va ser obtenir coneixement contrastat meticulosament (Kvale, 2012), intentant entendre les seves percepcions des de la perspectiva pròpia de les esportistes. Els grups focals van servir per a reprendre aquelles qüestions que no havien aparegut en les entrevistes, o per a posar en contrast percepcions diferents sobre un fet viscut, i veure com justificaven aquest desacord (triangular), de tal manera, que es generés una interacció entre les participants (Barbour, 2013). En tots els casos, es va informar sobre l'elaboració del treball i es va sol·licitar la signatura del consentiment informat proposat per la comissió d'ètica de la universitat.

Procediment en l'anàlisi de la informació

L'anàlisi de la informació recollida es va realitzar a través del programa de tractament de textos NVivo-11plus, es va construir un sistema categorial o eina analítica (taula 1) de caràcter inductiu-deductiu, recolzat en les teories prèvies revisades en l'estat de la qüestió i en la informació sorgida dels testimoniatges recollits. La informació recollida es va codificar i va categoritzar establint relacions jeràrquiques entre les diferents categories. La informació va ser categoritzada per diferents investigadores i es van comparar les coincidències entre totes dues anàlisis. El Nvivo va permetre comptabilitzar el nombre de veus que es van agrupar en cada categoria, permetent obtenir percentatges d'aparició. Aquestes dades no aportaven valor sense la interpretació dels significats atorgats a cada temàtica. Els codis que apareixen en els parèntesis de les veus signifiquen: el primer número de sis xifres és la data en què es va realitzar, després apareix si va ser recollit en entrevista (E) o grup focal (GF), els números que venen darrere d'aquestes sigles, corresponen a cadascuna de les esportistes i van ser assignats aleatòriament per a preservar la seva intimitat. Després de treure els sumaris per cada categoria (taula 1), es va interrelacionar la informació classificada, i es va realitzar una triangulació d'instruments, d'informants i d'observadors.

Resultats

Les esportistes entrevistades en parlar del tractament rebut per la premsa van mantenir postures oposades. Mentre un 6.11 % va expressar rebre un tractament similar al dels homes, el 93.89 % pensa que les dones eren invisibilitzades, o que es visibilitzaven parcialment (taula 1).

Taula 1*Sistema categorial del tractament percebut per les esportistes en els mitjans*

Dimensió	Categoria	Subcategoria	Recursos o nre. d'entrevistes	Nre. de referències	%	
Tractament mediàtic percebut per les esportistes	Mateix tracte		3	8	6.11	
			21	123	93.89	
		Invisibilització	10	16	12.22	
	Tracte diferenciat	Visibilitat parcial		19	40	30.53
			En funció de fites	12	19	14.50
			En funció del mitjà	8	10	7.63
			Com a promoció	4	8	6.11
			Expectatives diferents	2	3	2.29
			Desinterès/desinformació	4	7	5.34
			Cosificació	14	28	21.47
			Estereotips (bellesa...)	8	24	18.32
			Apoderament	4	8	6.11
Total			22	131	100	

Nota. Els recursos indiquen en quants documents apareixia algun testimoni relatiu a cada categoria (19 de les entrevistes i 3 dels GF).

Van percebre el mateix tractament

Respecte al tractament que la dona va rebre de la premsa, algunes dones estaven contentes amb el tracte rebut pels mitjans de comunicació (6.11 %): tres de les persones entrevistades tenien la sensació d'estar sent tractades per la premsa de la mateixa forma que els homes. En general, malgrat haver estat protagonistes de moltes notícies, no van mostrar interès per la premsa esportiva.

Igual que a un noi. No he trobat diferències significatives que m'hagin cridat l'atenció, que no dic que no n'hi hagi hagut. No tinc costum ni hàbit de veure les notícies ni de llegir l'esport. (160324_E5)

Jo crec que el tracte és bo, sobretot els últims anys. (160405_E9)

No obstant això, aquestes apreciacions estaven molt lluny de coincidir amb l'opinió general, moltes esportistes van parlar d'un tracte diferenciat discriminatori en considerar que la premsa invisibilitzava les dones, donant-los un tracte diferent al dels homes. Tal com mostren les categories (taula 1) basades en els estudis de López (2005), les dones esportistes van percebre que van ser invisibilitzades i que quan la premsa les visibilitzava, o ho feia parcialment o les cosificaven. Les van jutjar sobre la base d'estereotips de gènere. Es van recollir un total de 131 referències, o diferents entrades per a una mateixa temàtica.

Las dones van advertir un tractament diferenciat

El 93.89 % de les dones entrevistades van mostrar el sexisme percebut en la premsa esportiva, encara que en aquest últim grup certes esportistes (30.53 %) van veure avanços respecte als anys anteriors.

Percepció d'invisibilitat

La invisibilitat que van percebre les dones en els mitjans de comunicació va ser esmentada per les esportistes (12.22 %). Van considerar que el tracte rebut no era l'adequat ja que la programació esportiva es caracteritzava per la seva absència.

Com crec que és el tracte a la dona esportista en els mitjans de comunicació? Doncs que no n'hi ha, visibilitat zero. (160429_GF2)

Diferència sí, però per això mateix, perquè no apareixem, aquí està la diferència, que no ens donen visibilitat, això és que no els importem (160324_E12).

Algunes esportistes van esmentar un estudi de la Direcció de Joventut i Esports del Govern Basc (Aspic-Comunicación, 2016) on es recull que al 2013 només el 6.4 % de les notícies esportives informaven exclusivament de les dones. En aquest mateix estudi es parlava d'un 5.9 % en el 2015.

A més justament ahir vam estar parlant, vam haver de donar unes xerrades que menys del 6 % de les notícies esportives és d'esport femení. (160325_E1)

Les esportistes van apreciar que no se'ls va donar importància al que elles feien, que la premsa esportiva no valorava el seu treball.

Jo crec que el tracte quan escriuen és normal, però... no és imparcial, no és igualitari, sempre es treu importància al que fem nosaltres. (160406_E15)

Moltes esportistes de gran nivell no van aparèixer ni tan sols quan aconseguen classificar-se per als JO. Van advertir que les notícies esportives estaven plenes

de partits de lliga de futbol masculí de categories inferiors.

Em semblaria gravíssim que una tia hagi aconseguit una plaça per a una Olimpíada i que això no sigui notícia, em sembla molt greu. Algunes vegades surten, però d'això de Tania Calvo¹ me'n vaig assabentar perquè vaig ser al Centre de Perfeccionament i m'ho van dir allí. Però és una notícia que m'hauria d'haver arribat per alguna banda, no? (160324_E5)

Van percebre que es fragmentava la informació i es mostrava una petita part esbiaixada on no es reflectien els resultats reals de les proves esportives o s'emfatitzava allò negatiu.

Va haver-hi una cursa anterior i només amb arribar a dalt ja guanyava i se'm va aturar el cotxe i no vaig arribar a la meta, arribant-hi ja guanyava. La persona que feia els resums que després passen a *Teledporte*, gairebé ni em va nomenar. I va dir només que havia fet un temps millor en la mànega anterior. (160925_E18)

Van comentar que a la premsa esportiva s'estenia el prejudici que qualsevol esport practicat per homes tenia més audiència que el practicat per dones, i que aquest és un dels arguments que van utilitzar per a justificar la invisibilitat de les dones.

Creuen que posar un home a la portada els fa vendre més que posar-hi una dona. Per a mi no té per què ser així, però només per això tenim menys espai. (160404_E8)

Van expressar que la invisibilitat els va negar la valoració del seu treball i esforç, així com les seves expectatives d'èxit i la repercussió mediàtica de les seves carreres; la invisibilitat els va impedir ser referent per a altres persones de generacions futures.

Hi ha gent que ens ha vist jugar, i saben que juguem bé, gent que si vol, pot fer altres coses. No dic que hàgim de ser professionals, perquè tots els frontons estan caient, però que els mitjans de comunicació et facin cas, que sortim, que siguem un referent de debò. (160429_GF2)

Alguna d'elles va comentar que no sempre la invisibilitat de les dones esportistes va ser intencionada, per la qual cosa és una realitat que elles van observar des de diferents perspectives.

Aprecien una visibilitat parcial

El 30.53 % de les afirmacions aparegudes a les entrevistes van mostrar petites millores respecte a la situació

d'anys anteriors, però van considerar que les aparicions van ser poques i insuficients. Segons les entrevistades, les dones es van haver de guanyar doblement el seu espai a la premsa. Si aconseguïen ser-hi presents va ser per mèrits propis, i per ser un triomf d'alt nivell. Es van haver de conformar amb ocupar llocs secundaris. Expressaven que alguns periodistes van difondre algunes notícies a contracor.

Hi ha un munt de dones esportistes bones! Les noies que surten a la premsa han de ser unes supermàquines. Han de demostrar el 200 %. (160429_GF2)

Van expressar que la competitivitat ja no és un atribut exclusivament masculí, ja que nombroses dones han superat aquest estereotip practicant esport de molt alt nivell, les estadístiques de les últimes olimpíades van corroborar la paritat en la presència.

Només obrir el diari veus que ha perdut el Reial Madrid i després ja a la pàgina 40, potser, ja apareix això del femení, que últimament sí que en posen, perquè també estem demanant que ho posin tot, però potser fa tres anys el *Marca* no hi posava res de res de noies de qualsevol esport, tret que alguna guanyés una cosa important. Jo crec que al final mica a mica van posant aquí alguna cosa, allà una altra, que no arriba a igualtat ni de lluny, però bé, ho estan posant almenys! (160324_E12)

Les dones apoderades lluny d'agrair l'espai cedit van ser conscients del seu dret a ocupar-lo, ja que els seus mèrits ho justificaven.

No estem a la mateixa altura amb el tractament en els mitjans, s'hi han vist obligats pels nostres èxits a la tele i als diaris, però ens han tret perquè no han tingut més remei. Continuarem aconseguint coses les dones així que es veuran obligats a posar-nos-hi. (160425_E14)

Van expressar que es van haver de conformar amb aconseguir algun forat en programes de menor audiència, mai en els informatius esportius de la sobretaula.

Si guanyes el campionat surts en no sé quin programa però no en al *Telediario* i així, no, en programes de tercera o de segona. Jo a ETB no hi he sortit mai i no sé quantes vegades he estat Campiona del Món, imagina't! (160304_E4).

Si quantitativament la seva presència va ser menor, qualitativament també van observar diferències. En el cas d'ells s'elogiava la seva trajectòria, el seu palmarès, es

1. Parlen del moment en què es va classificar per anar a les Olimpíades de Rio 2016, on va aconseguir el diploma olímpic a la prova per equips de ciclisme en pista.

feia un resum de la seva vida esportiva; en el cas d'elles, semblava haver-hi menys interès a reflectir la seva carrera professional.

És diferent. Normalment si tu comences a llegir i hi ha un esquiador que ha guanyat no sé què, et diuen que es diu no sé com, i diuen els seus cognoms, el seu palmarès. I per exemple, si guanya una noia que és la millor del món, ja està, ni palmarès, ni d'on ve, ni tan sols el seu cognom. No sé, crec que és molt diferent (160409_GF1).

Es van queixar que fins i tot les derrotes de les competicions masculines van tenir més ressò que els èxits d'elles.

Hem estat anys escoltant la selecció perdent, i en els JO un partit femení important per a passar a la semifinal el van emetre a les 3 de la matinada, en diferit, malgrat tenir 3 canals TVE i tot perquè jugava una selecció masculina que ja estava eliminada. (160425_E14)

Algunes esportistes de talla mundial van ser conscients que els seus campionats tenien menor valor que el canvi d'imatge dels futbolistes.

Nosaltres hem vingut amb una medalla de bronze del Brasil i hem sortit la 8a notícia després del pentinat del Cristiano. (160404_E8)

Com va dir una vegada Mireia Belmonte: "És més important el nou pentinat de Torres que la meua medalla d'or, el meu rècord del món en el mundial". Veure aquestes coses és molt trist. (160404_E16)

També les lesions dels homes van tenir prioritat davant les notícies d'èxits d'elles, en la mateixa modalitat esportiva.

Li donaran més importància al fet que Irujo s'ha trencat un dit, que al fet que qualsevol de nosaltres hagi guanyat el campionat del Món. (160429_GF2)

Van expressar que cal recórrer a les xarxes socials i a internet per a conèixer les classificacions esportives i els èxits de la majoria d'especialitats esportives femenines.

Jo tampoc m'assabento que potser una triatleta ha guanyat, haig de mirar-ho al Twitter, o en el CSD per a assabentar-me'n. Tinc amigues a la Selecció d'Hoquei i veig els seus èxits i no surten a la tele, però a internet, sí. (160501_E17)

En els darrers anys, les dones s'han colat entre les pàgines de la premsa esportiva, notícies abans completament masculinizades. Aquest fet va ser observat per algunes esportistes, i elles ho van interpretar com un reconeixement al seu treball. La visibilització va ser diferent en funció del mitjà.

Què pintem per als mitjans? Res, res i res. N'hi ha alguns que ho intenten. A Info7irratia està Mikel Ibarguren, fa un programa tots els dilluns d'una hora amb només esport femení. I està guai i ell almenys posa alguna cosa nostra, fa coses. Però qui escolta Info7irratia? Molt poca gent (160304_E4).

Van esmentar que alguns mitjans van ser més proclius que uns altres a intentar canviar aquesta situació generalitzada:

Tenim que a ETB se'ls ha ocorregut una mica parlar de l'esport femení. (160429_GF2)

Jo tinc molt a prop el *Diario de Noticias de Álava* que s'ha dedicat moltíssim a la visibilitat de l'esport femení, i intenta que en la secció d'esports hi apareguin tant el masculí com el femení. (160405_E9)

Les hores de màxima audiència en les cadenes tradicionals van semblar reservades per a trobades esportives masculines; les esportistes van dir que havien de resignar-se a veure els seus propis partits en diferit i en les hores menys atractives. Les competicions d'elles no es van transmetre al complet, fins i tot els dibuixos animats restaven espai a les esportistes.

A mi m'ha arribat a passar amb el Bera-Bera i era Euskal Telebista, que en lloc de començar a televisar el partit a dos quarts de quatre, va començar a les quatre menys cinc perquè estava Viki el Viking. És per posar-te un exemple, però no sé, perquè... aquest dia no emetis Viki el Viking perquè tens una Competició Europea de l'únic equip basc de noies d'handbol. (160404_E8)

Van entendre que la visibilització era un altaveu per a la pròpia promoció de les seves carreres esportives. Van expressar que els partits de la lliga de futbol masculí comptaven amb un sistema de publicitat molt eficient, per la qual cosa no era necessari tenir excessiu interès per a assabentar-se de l'horari de les retransmissions. En el cas contrari, es van trobar que les competicions femenines poques vegades apareixien en els mitjans, la qual cosa dificultava la seva promoció i el reconeixement per part del públic. Les esportistes es van queixar que la publicitat dels partits anava, exclusivament, adreçada a les competicions masculines.

No se n'assabenta ningú, perquè no s'anuncien els nostres partits, comences a mirar l'esport, arribo a la pilota i solament juguen Olaizola i Irujo i no hi ha ningú més. No hi ha ni un trosset, ni tan sols petit. Res. Si surt alguna cosa més, en aquesta notícia petita sortiran els nois aficionats de mà. Poseu al costat el de les noies, que també estem jugant, juguem tot l'any! (160319_E2)

Van expressar que el públic general abans no coneixia a les esportistes, i ningú imaginava que podrien existir equips femenins de primera. Avui dia es coneixen perquè la premsa ha jugat un paper decisiu en la difusió d'aquestes pràctiques. Aquestes actuacions han estat decisives per a motivar les nenes en l'activitat física, i perquè el públic seguís les competicions femenines.

He entrenat les mateixes hores, he suat les mateixes samarretes, ho he donat tot com ho dona qualsevol noi. Però què és el que ha canviat? em sembla que l'esport femení, almenys l'handbol, ha enganxat a la gent quan s'ha televisat, crec que els mitjans ajuden a això. (160404_E8)

El desconeixement per part del públic de les seves pràctiques esportives i competicions va impedir que arribés l'afició a les pistes o que se seguissin les trobades. La societat no va tenir les mateixes expectatives d'èxit per a dones i homes. Van denunciar que alguns sectors de la premsa esportiva van enaltir més els primers triomfs d'alguns esportistes novells masculins, que les carreres de les esportistes consolidades.

No se'ls dona espai, no tenen repercussió. Mira, és molt amiga nostra la gimnasta Carolina Rodríguez de León. Acaba de quedar sisena en el Campionat Mundial, sisena en un Campionat del Món! No se n'ha sentit a dir res, arriba a ser un noi i dirien, Ja ve el futur! (160331_E13)

Es tractava millor les promeses masculines que les esportistes consolidades, se'ls donava més visibilitat en els mitjans de comunicació, especialment, en la premsa escrita.

Van apreciar un desinterès de la premsa, que portava a la desinformació

Van percebre desinterès per part de la premsa i van expressar l'absència gairebé total de periodistes en els seus camps de joc, i l'escàs seguiment de les seves competicions, les cròniques fetes sense haver vist els partits.

No hi ha ningú que s'encarregui d'escriure sobre els nostres partits. Moltes vegades ho escriu el secretari, que haurà estat veient el de cеста punta, però el nostre no (160319_E2).

Quan ho escriuen, no són allà, en el lloc per a veure'l i després dius: però si no és cert el que estan posant! (160319_E2).

Van denunciar a alguns periodistes que van acudir a l'hemeroteca per rescatar cròniques esportives d'anys

anterior, en lloc d'acudir als seus partits i informar-se'n en directe.

Alguna vegada ens ha tocat en el campionat d'Euskadi llegir l'article de *Gara*, crec el dimarts o el dijous, no sé quan sol sortir això de joc d'estirar la corda i llegir i dir: -Òndia, si aquesta crònica és de l'any passat! Però després si escriuen, escriuen bé. (160323_E19)

Finalment algunes d'elles es van veure obligades a exercir d'improvisades periodistes davant l'escàs interès que van suscitar les seves pràctiques esportives.

Cosificació

Tots dos sexes van ser objecte de comentaris de tota mena, però elles van percebre en aquests comentaris matisos que extralimiten l'esportiu. Les dones entrevistades van expressar que el sexisme va estar tan impregnada en l'esport que va arribar als propis reglaments esportius. Els uniformes femenins d'alguns esports van generar polèmica.

En el voleibol de platja les dimensions dels pantalons curts de les jugadores de la selecció són diminutes i no obstant això, molts es posen les mans al cap quan veuen noies jugant amb *yijab*. Per què han de portar pantalons tan curts o és que no poden sortir amb pantalons curts normals? (160409_GF1)

Van pensar que alguns periodistes en lloc de dignificar el treball de la dona esportista la van cosificar, elles van ser conscients que el seu cos va ser utilitzat com a reclam mentre s'esvaïa el ressò mediàtic dels seus triomfs.

Al final, moltíssimes vegades, si t'hi fixes, posen a les noies, i utilitzen més el seu cos que els seus triomfs (160331_E13).

Van expressar que alguns mitjans van arribar fins i tot a ometre la informació esportiva per centrar-se exclusivament en el físic de l'esportista.

És preocupant que el diari esportiu més venut sigui un dels més sensacionalistes. I mira el que hi ha a la tele, la perspectiva de gènere és el primer que cal treballar i espero fer soroll en aquest àmbit. A mi no m'importa que s'utilitzin les cames de Garbiñe Muguruza, com també Nadal ha utilitzat el seu cos com a reclam; el trist és que es parli de Garbiñe una vegada i que es faci només de les seves cames. (160425_E14)

Van considerar que aquesta reificació de les dones les va convertir en éssers invisibles, van ser invisibles

els seus mèrits esportius davant la mirada de periodistes que en lloc de veure carreres esportives, esforç i èxits, van veure cossos femenins.

La nostra imatge és estereotipada i molt sexualitzada, molt objecte. Si fas una cerca de Google “imatges” i poses “futbol femení” totes apareixen posant, mig en tanga, mig nues. Al final sembla que si ets dona, si ets esportista necessites un altra extra més perquè la gent et vegi. (160409_GF1)

Aquesta va ser la realitat a la qual es van enfrontar algunes esportistes amb veritables dificultats per trobar un buit en els mitjans i enfrontant-se també a la cosificació.

Estereotips de bellesa

Van percebre que la premsa va donar un tracte desigual a homes i dones, i es van centrar en estereotips que anteposaven la bellesa als mèrits esportius, es van encasellar les dones en rols tradicionals, i es van mantenir exigències de bellesa que no se'ls va demanar als homes.

En comptes de donar-li importància a la carrera esportiva se li dona a l'estètica o qualsevol cosa. Potser si té fills se li pot donar importància a la seva bona organització, no a la bona mare que és, a més això a ells no els ho pregunten. (160409_GF1)

Algunes de les entrevistades van expressar que alguns comentaris eren molt inapropiats.

En tennis concretament, jo més d'una vegada he sentit comentaris sobre la faldilla, i aquest comentari?, i a mi, què m'importa com és la faldilla o la no faldilla! (160324_E5)

Ja, i després Ferrer va pelut i ningú diu res no? (160324_E5)

Les fotos de les esportistes competint van ser importants perquè van donar a conèixer la seva pràctica esportiva, el seu treball i els seus mèrits, però no sempre van ser adequades.

Quan Mireia Belmonte va guanyar, en comptes de parlar de la seva carrera esportiva, de com de bé ho fa, van parlar de les seves ungles, així hi ha moltes notícies. (160409_GF1)

La major part de les esportistes van sentir una gran discriminació, perquè quan es parlava d'ells se centaven en els seus mèrits, i no obstant això quan els tocava a elles el tractament era estereotipat, molt lligat a la bellesa, i a les ocupacions que tradicionalment s'assignen a les dones.

Empipament de les esportistes

No és estrany que moltes d'elles acabessin profundament enfadades i decebudes amb els mitjans de comunicació i fins i tot renunciessin a realitzar entrevistes. Consideraven que ocupaven un lloc mínim en els mitjans de comunicació, on l'esport masculí, especialment el futbol, va tenir gairebé el monopoli de l'espai i temps. Es van haver de conformar amb petits espais en els quals ràpidament i sense detalls es parlava dels seus èxits.

Però que parlin dos, tres fulls d'un diari sobre el partit de l'Alabès i després en una ressenya a dalt a la dreta cinc centímetres parlin que no sé qui ha quedat Campiona d'Espanya. Òndia, que l'Alabès és a Segona B! A mi em fa molta ràbia, quan agafo el diari no llegeixo la secció d'esports, passo (160406_E15)

Van expressar tenir motius per estar enfadades quan veien l'escassa repercussió de les seves carreres en els mitjans de comunicació. Les queixes també es van dirigir a les federacions esportives, ja que no van comptar amb el suport institucional, encara que les coses canvien si s'aconseguien medalles olímpiques.

Jo abans era totalment desconeguda, i de fet a Pequín al 2008 vaig quedar cinquena, Diploma Olímpic. I vaig fer una passa més, i a Londres vaig aconseguir un tercer i de sobte sembla que soc Déu! I a més ho vaig dir: “No pot ser, que sent cinquena sigui una fracassada, i tercera sigui increïble. Els mitjans de comunicació ens poseu a dalt o a baix. No podeu fer això amb nosaltres!” Per això, cada vegada que algú queda cinquè, dic òndia!, que cruels que són...! (160319_E6)

Les dones esportistes van expressar que era preferible l'oblit a la duresa a la qual es van enfrontar algunes esportistes novelles, exposades a una mena de premsa extremadament exigent i desconsiderada en els seus comentaris cap a les debutants.

I una altra vegada vaig jugar amb una xavala un torneig “kutxa” que es jugava com d'elit a Guipúscoa. Aquesta xavala que acabava de començar amb nervis pel pas de primera a l'elit i no encertava; gairebé l'enfonsen amb els comentaris que van escriure, acabava de començar i després gairebé ni volia jugar. Fa ràbia per això, a sobre que en parlen poc, ho fan malament. Potser és millor que de vegades ni en parlin! (160319_E2).

Van expressar diferents maneres d'invisibilitzar, unes més subtils que unes altres, la premsa semblava conèixer-les totes i en aquest intent per desprestigiar es van retransmetre competicions femenines de menor nivell per a intentar justificar d'alguna manera la falta de suport a l'esport d'elles.

L'esport femení ja està una mica arraconat i si de les que parlen més no tenen nivell, doncs és més trist. Imagineu-vos que passi el mateix amb la gimnàstica rítmica, que hi hagués un grup de nois dolents, i ri-guéssim tots. (160429_GF2)

Moltes de les esportistes entrevistades van esmentar la necessitat de les quotes, per a obligar, almenys als mitjans públics, a complir un percentatge també d'informació sobre esportistes femenines. Algunes van anar més enllà i van dir que hauria de ser regulat per llei.

TVE rep diners públics, llavors cal posar una quota mínima, jo no dic que hagi de ser 50-50, però potser has de posar que com a mínim el 20 o 30 % del que parlis en esports sigui femení. En els mitjans han de parlar dels que tenen èxit, a Espanya hi ha esportistes femenines que tenen molt èxit. TVE depèn molt del govern espanyol, ETB depèn del govern basc, depèn sempre de qui estigui de director d'esports i això per a mi hauria d'estar estipulat per llei. (160325_E11)

Algunes esportistes es van sentir desprotegides per les seves pròpies federacions que ni tan sols van acudir a les seves trobades decisives. Aquest cúmul de situacions va provocar indignació en aquestes esportistes i van començar a reclamar una premsa esportiva més equitativa, i fins i tot van esmentar la necessitat de legislar en aquest aspecte.

Discussió i conclusions

La violència mediàtica comença per invisibilitzar. Els mitjans de comunicació, com a instruments de comunicació poderosos transmeten ideologia, així un 93.89 % de les dones esportistes perceben no aparèixer en els mitjans, ja que expressen que no s'ementen els seus èxits i que a vegades s'emfatitzen els aspectes negatius o aspectes superflus que no hi tenen res a veure. Expressions similars són recollides per Alfaro et al. (2011), Irazusta et al. (2010) i per Serra Payeras et al. (2019). Per tant, relacionat amb el primer objectiu, perceben que la premsa és marcadament sexista i està carregada de prejudicis i estereotips de gènere. Potser el 6.11 % de les dones que estan satisfetes amb el tracte rebut en la premsa coincideixi amb l'estadística de la recerca realitzada per l'assessoria Aspí-Comunicación (2016), en la qual s'expressa que la dona apareix en un 5.9 % de les retransmissions, però també això es pot deure a la seva falta de consciència o a pertànyer a esports tan minoritaris mediàticament que consideren un triomf qualsevol aparició. És necessari eliminar els estereotips sexistes, ja que en l'esport es parteix d'una relació desigual de poder entre homes i dones

i mantenir els usos actuals perpetua el desequilibri entre els uns i les altres (Varela, 2013). Les esportistes consideren que s'enfronten a micromasclismes, ja que els aspectes extraesportius dels homes ocupen més lloc en la premsa que els èxits de les dones (Bosch i Ferrer, 2002; Corsi, 1995; De-Miguel, 2015).

La majoria de les entrevistades percep invisibilitat i troben diferents motius per a explicar-la, ja que existeixen expectatives d'èxit diferents per a ells i elles. Elles consideren que aquest sexisme existent en la premsa condiciona la seva promoció com a esportistes, ja que es dona més promoció a les promeses masculines que a les esportistes professionals femenines que ja han obtingut èxits.

Les persones entrevistades es manifesten en contra de certs prejudicis esgrimits per la premsa, en els quals es diu que l'esport femení genera menor expectació. Aquest fet ha condicionat la seva vida esportiva, ja que segons elles podrien generar igual o més expectació en el moment que fossin conegudes. Davant aquest fenomen Bourdieu (2000) expressa que aquesta acostuma a ser una més de les manifestacions de naturalització, aspecte recollit també per Sainz-de-Baranda (2013) i per Vega i Ábalos (2016).

Així, respecte al nivell d'afectació que provoca en les seves vides i en les seves eleccions (segon objectiu) consideren que la invisibilitat de les carreres esportives de les dones impedeix que siguin un referent per a les nenes en edat escolar que no tenen un mirall on mirar-se, la seva aparició és insuficient, i indigna que els seus triomfs siguin menys valorats, la qual cosa manté les dones en una situació d'inferioritat ja denunciada per Osborne (2009). Unida a aquesta idea, senten que no se li dona la importància merescuda a les seves trajectòries esportives, no es promocionen les seves competicions, ni es valoren i això és important, ja que com a expressa Rubio (2009), els mitjans de comunicació normalitzen pautes de comportament, models, i les normes que mantenen l'ordre social. Segons manifesten, aquestes sensacions els han portat en alguns casos a abandonar la pràctica esportiva.

Com a conclusió general, es pot asseverar que les esportistes entrevistades perceben que la premsa en general no realitza un seguiment adequat de l'esport femení, i estudis com els de Guerrero i Nuñez (2002) indiquen que només una minoria de notícies tracta les dones amb dignitat, ja que la immensa majoria de les notícies esportives que tenen com a protagonistes les dones tenen un marcat caràcter sexista. Però, d'altra banda, se senten cosificades, ja que la premsa valora més els seus cossos que els seus triomfs, i això esdevé empipament

quan perceben els menyspreus, quan apareixen menys que els homes de categories inferiors, quan no reben el suport de les seves federacions, i perquè creuen que la premsa *les fa i les desfà*, les fa estar presents o absents, sent el blanc de la violència mediàtica (Buchón et al., 2017; Chaher, 2012; Gabarra, 2011; Sainz-de-Baranda, 2013). Per múltiples raons, proposen l'establiment de quotes com una solució a aquest problema social amb el qual no surten perjudicades únicament les dones, sinó tota la societat.

Referències

- Alfaro, É., Álvarez, S., Barrero, J., Del Río, P., Escario, M., Fernández, C., Fontecha, M., Jiménez, E., López, G., Malvar, L., Mora-Figueroa, B., Roldán, I., Sebastián, F., & Zamora, M. (2011). *Deporte y mujeres en los medios de comunicación. Sugerencias y recomendaciones*. CSD.
- Angulo, M. (2007). *Las imágenes de las deportistas en los medios de comunicación*. Ministry of Education and Science.
- Aspic-Comunicación (2016). *Presencia y tratamiento del deporte femenino en la prensa generalista vasca y en periódicos de información deportiva*. Gobierno Vasco.
- Barbour, R. (2013). *Los grupos de discusión en investigación cualitativa*. Morata.
- Bosch, E., & Ferrer, V. (2002). *La voz de las invisibles. Las víctimas de un mal amor que mata*. Cátedra, Feminismos.
- Bourdieu, P. (2000). *La dominación masculina*. Anagrama.
- Buchón, L., Molina, P., & Martínez-Baena, A. (2017). Gender studies in Spanish physical activity and sport sciences journals (2006-2015). *Apunts. Educación Física y Deportes*, 130, 7-17. [http://dx.doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.\(2017/4\).130.01](http://dx.doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.(2017/4).130.01)
- Chaher, S. (2012). La deconstrucción de la violencia simbólica. In J. C. Suárez, I. Liberia Vayá, & B. Zurbarano-Berenguer (Coords.), *I Congreso Internacional de Comunicación y Género* (pp. 1701-1710). University of Sevilla.
- Corsi, J. (1995). *Violencia masculina en la pareja*. Paidós.
- De-Miguel, A. (2015). *Neoliberalismo sexual. El mito de la libre elección*. Cátedra, Feminismos.
- Fink, J., & Kensicki, L. (2002). An imperceptible difference: Visual and textual constructions of femininity in *Sports Illustrated* and *Sports Illustrated for Women*. *Mass Communication and Society*, 5, 317-339. http://dx.doi.org/10.1207/S15327825MCS0503_5
- Flick, U. (2014). *El diseño de la investigación cualitativa*. Morata.
- Funkhouser, G. R. (1973). The issues of the sixties: An exploratory study in the dynamics of public opinion. *Public Opinion Quarterly*, 37, 62-75. <https://doi.org/10.1086/268060>
- Gabarra, M. (2011). Representaciones de la violencia de género: análisis crítico y propuestas. *Brujas*, 37, 14-20.
- Guerrero, S., & Núñez, E. (2002). *Medios de comunicación y español actual*. Aljibe.
- Irazusta, S., Etxeberria, J., Azurmendi, A., Garai, B., & Egibar, M. (2010). Impacto mediático de las deportistas de élite guipuzcoanas. *Investigación e Innovación en el Deporte*, 12, 110-117.
- Kvale, S. (2012). *Las entrevistas en investigación cualitativa*. Morata.
- Ley 26.485. (2019). Protección integral para prevenir, sancionar y erradicar la violencia contra las mujeres en los ámbitos en que desarrollen sus relaciones interpersonales. Senado y Cámara de Diputados de la Nación Argentina.
- López, P. (2005). *Representación de género en los medios informativos de radio y televisión*. Instituto Oficial de Radio y Televisión. http://www.pilarlopezdiez.eu/pdf/2InfReprGen_05.pdf
- Marín, F., & Ganzabal, M. (2011). La mujer (in)visible: la construcción de la identidad femenina a través de la fotografía en *El País* y *El Mundo*. *Enl@ce Revista Venezolana de Información, Tecnología y Conocimiento*, 8(3), 51-67.
- Núñez, M. (1993). *El código deontológico europeo de la profesión periodística*. <http://fape.es/home/codigo-deontologico>
- Osborne, R. (2009). *Apuntes sobre violencia de género*. Bellaterra.
- Robles, F. (2012). *Informe sobre la presencia de las mujeres deportistas en los medios de comunicación electrónicos. Las redes sociales y el deporte femenino*. Instituto de la Mujer.
- Rubio, J. M. (2009). Opinión pública y medios de comunicación. Teoría de la "agenda setting". *Gazeta de Antropología*, 25(1). <https://digibug.ugr.es/handle/10481/6843>
- Sainz-de-Baranda, C. (2013). *Mujeres y deporte en los medios de comunicación. Estudio de la prensa deportiva española (1979-2010)* (Doctoral dissertation, Universidad Carlos III de Madrid).
- Serra Payeras, P., Soler Prat, S., Vilanova Soler, A., & Hinojosa-Alcalde, I. (2019). Masculinization in physical activity and sport sciences degree programs. *Apunts. Educación Física y Deportes*, 135, 9-25. [http://dx.doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.\(2019/1\).135.01](http://dx.doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.(2019/1).135.01)
- Varela, N. (2013). *Feminismo para principiantes*. Ediciones Kindle.
- Vega, L., & Ábalos, M. A. (2016). La presencia de la mujer deportista en televisión. *Feminismo/s*, 27, 165-175. https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/61253/1/Feminismos_27_09.pdf

Conflicte d'interessos: les autories no han comunicat cap conflicte d'interessos.

© Copyright Generalitat de Catalunya (INEFC). Aquest article està disponible a la url <https://www.revista-apunts.com/>. Aquest treball està publicat sota una llicència Internacional de Creative Commons Reconeixement 4.0. Les imatges o qualsevol altre material de tercers d'aquest article estan incloses a la llicència Creative Commons de l'article, tret que s'indiqui el contrari a la línia de crèdit; si el material no s'inclou sota la llicència Creative Commons, els usuaris hauran d'obtenir el permís del titular de la llicència per reproduir el material. Per veure una còpia d'aquesta llicència, visiteu <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>